

SEXTOVO POJETÍ PYRRHÓNSKÉ SKEPSE JAKO NEDOGMATICKÝ ZPŮSOB KAŽDODENNÍHO ŽIVOTA

Grigoris Vasiliadis

„Když někdo hledá nějakou věc, tak lze očekávat, že ji buď najde, nebo popře, že je možné věc najít, a potom přizná, že ji není možné najít, anebo pokračuje v jejím hledání. To je snad důvod, proč také ve věcech zkoumaných ve filosofii jedni tvrdili, že pravdu našli, druzí vyhlásili, že pravdu není možné poznat, a třetí ji neustále zkoumají. Ti, co věří, že pravdu našli, se nazývají příznačným jménem dogmatici, například Aristotelés a jeho přívrženci, Epikúros a jeho přívrženci, stoici a někteří další; za nepoznatelné vyhlásili věci zkoumané ve filosofii přívrženci Kleitomacha, Karneada a jiní akademici; skeptici neustávají ve zkoumání. Proto se zdá, že je rozumné rozlišovat tři hlavní filosofické školy: dogmatickou, akademickou a skeptickou.“¹

Těmito slovy uvádí Sextos Empeirikos, náš hlavní zdroj informací o pyrrhónské skepsi, svůj nejznámější spis *Nástin pyrrhonismu* (*Πυρρώνειοι ὑποτυώσεις*, *Pyrrhoneae hypotyposes*).² Dochovalo se nám Sextovo

¹ Sextos Empeirikos, *Pyrrhoneae hypotyposes* (= *Pyrrh. hyp.*), I, 1–4: Τοῖς ζητοῦσι τι πράγμα ἢ εὖρεσιν ἐπακολουθεῖν εἰκὸς ἢ ἄρνησιν εὐρέσεως καὶ ἀκαταληψίας ὁμολογῖαν ἢ ἐπιμονὴν ζητήσεως. διόπερ ἴσως καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ φιλοσοφίαν ζητουμένων οἱ μὲν εὐρηκέναι τὸ ἀληθὲς ἔφασαν, οἱ δ' ἀπεφάναντο μὴ δυνατὸν εἶναι τοῦτο καταληφθῆναι, οἱ δὲ ἔτι ζητοῦσιν. καὶ εὐρηκέναι μὲν δοκοῦσιν οἱ ἰδίως καλούμενοι δογματικοί, οἷον οἱ περὶ Ἀριστοτέλην καὶ Ἐπικούρου καὶ τοὺς Στωικοὺς καὶ ἄλλοι τινές, ὥς δὲ περὶ ἀκαταλήπτων ἀπεφάναντο οἱ περὶ Κλειτόμαχον καὶ Καρνεάδην καὶ ἄλλοι Ἀκαδημαῖκοί, ζητοῦσι δὲ οἱ σκεπτικοί. ὅθεν εὐλόγως δοκοῦσιν αἱ ἀνωτάτω φιλοσοφίαι τρεῖς εἶναι, δογματικὴ Ἀκαδημαϊκὴ σκεπτικὴ. Není-li uvedeno jinak, jsou všechny překlady mé vlastní.

² Studie je výstupem grantového projektu SGS03/FF/2024 (FF OU) Proměny dobových společenských a vědeckých paradigmat jako filozofický problém.

poměrně obsáhlé dílo,³ ale o jeho životě a působení nemáme téměř žádné hodnověrné zprávy.⁴

Sextos hned v úvodu *Nástinu pyrrhonismu* uvedl hlavní představitele svého spisu: skeptiky na straně jedné a dogmatiky na straně druhé, podle jejich postoje k možnostem dosáhnout pravdivého poznání v otázkách zkoumaných specificky ve filosofii. Jako pozitivní dogmatiky představil stoiky, příznivce Epikúra a peripatetiky, protože Tito věří, že mohou dosáhnout nutně pravdivého poznání; zatímco negativní dogmatici (akademici) zastávají názor, že pravda je nepoznatelná.⁵ V širším kontextu Sextos považoval za dogmatika každého, kdo se odchyloval od pyrrhónské skepse tím, že formuloval jistý názor, dogma, ve filosofických otázkách. Skeptiky naproti tomu popisuje jako věčné badatele, kteří neustávají ve zkoumání.

Tento příspěvek se zaměřuje na Sextovo pojetí pyrrhónské skepse, jak bylo představeno v *Nástinu pyrrhonismu*. Současní badatelé se neshodují, jak bychom měli chápat Sextovo dílo –, zda skeptik pochybuje o všem, nebo zda může zastávat nějaká oprávněná přesvědčení, kterých se přidržuje v běžném životě. Neshodují se ani ve výkladu základních skeptických teoretických pojmů, a tedy ani v tom, jak interpretovat pyrrhónskou skepsi. Zatímco někteří nahlízejí na Sexta jako na nepůvodního a nekonzistentního autora, pouhého kompilátora dnes ztracených spisů, jiní jej považují za systematického myslitele, který shrnoval, upravoval, ale také

³ Zachovaly se tři filosofické spisy Sexta Empeirika: *Πυρρώνειοι ὑποτυπώσεις* ve třech knihách (*Nástin pyrrhonismu*, *Pyrrh. hyp.* I–III), *Πρὸς τοὺς δογματικούς* v pěti knihách (*Proti dogmatikům*, *Adv. math.* VII–XI) a konečně spis *Πρὸς τοὺς μαθηματικούς* v šesti knihách (*Proti matematikům*, *Adv. math.* I–VI).

⁴ Místo Sextova narození je neznámé. Jeho *akmé* pravděpodobně spadá do konce 2. století n. l. Snad byl také lékařem, ale žádné jeho lékařské spisy se nedochovaly; podrobněji o Sextově působení viz např. L. Floridi, *Sextus Empiricus: The Transmission and Recovery of Pyrrhonism*, New York 2002, str. 5. Srv. Sextos Empeirikos, *Pyrrh. hyp.* II, 238; Diogenés Laertios, *DL* IX, 116; viz také J. Annas – J. Barnes, *Outlines of Scepticism*, New York 2000, str. xxxii; J. Barnes, *The Toils of Scepticism*, New York 1990, str. vii; M. Štefanko, *Antický skepticismus od Pyrrhona po Sexta Empirika*, in: Sextus Empiricus, *Základy pyrrhonské skepse*, Bratislava 1984, str. 5–20, zde str. 14. Sextos psal řecky; z podkladů pro geografické úvahy, které nám sám předal, nemáme vlastně žádný důvod se domnívat, že nebyl řeckého původu. Viz Sextos Empeirikos, *Pyrrh. hyp.* I, 152; III, 211; III, 214; III, 221; srv. také K. Janáček, *Příspěvek k poznání Sexta Empirika*, in: *Listy filologické*, 70, 1946, str. 7–13, zde str. 7.

⁵ Viz např. C. Perin, *The Demands of Reason. An Essay on Pyrrhonian Scepticism* (= *The Demands of Reason*), New York 2010, str. 2 n.

rozšiřoval některé pasáže originálních textů skeptických předchůdců, aby představil vlastní pojetí pyrrhónské skepse.

Jonathan Barnes se inspiroval u Galéna⁶ a v článku *The Beliefs of a Pyrrhonist* navrhl rozlišit dva druhy pyrrhonismu, které bychom snad měli hledat v Sextově díle.⁷ První druh označuje jako rustikální pyrrhonismus. Rustikální (venkovský, drsný) pyrrhonik pozastavuje všechna přesvědčení, a není proto schopen záměrného jednání; zdržení se soudu (ἐποχή) uplatňuje na všechny otázky, které se mohou vyskytnout. Druhý nazývá urbánním pyrrhonismem. Urbánní (městský, kultivovaný) pyrrhonik žije běžným životem v souladu s každodenní zkušeností, ale zdržuje se soudu (ἐποχή) o filosofických a vědeckých otázkách.⁸

Barnesovo rozlišení převzali mnozí komentátoři a v současné době se rozvinula poměrně široká diskuse o povaze skepticismu v *Nástinu pyrrhonismu*. Otázkou je, zda skeptik může zastávat nějaká oprávněná přesvědčení alespoň na empirické úrovni každodenního života, a je tedy schopen záměrně jednat.⁹ Jako představitel rustikální nebo také silné interpretace jsou v odborné literatuře uváděni zejména Barnes, Myles F. Burnyeat nebo Diego E. Machuca, naopak umírněnější výklad Sextova pojetí skepticismu zastávají především Michael Frede, Robert J. Fo-

⁶ Srv. Galénos, *De puls. diff.* 7,711K a též, *De praecogn.* 14,628K; blíže viz J. Barnes, *The Beliefs of a Pyrrhonist*, in: *Proceedings of the Cambridge Philological Society*, 28, 1982, str. 1–29, zde str. 2.

⁷ Viz J. Barnes, *The Beliefs of a Pyrrhonist*, str. 2 n.

⁸ Podrobněji se tomuto tématu věnují zejm. J. Barnes, *Scepticism and Relativity*, in: M. Bonelli (vyd.), *Proof, Knowledge, and Scepticism. Essays in Ancient Philosophy III*, Oxford 2014, str. 536–567; T. Brennan, *Ethics and Epistemology in Sextus Empiricus*, New York 2015; D. E. Machuca, *Pyrrhonism Past and Present: Inquiry, Disagreement, Self-Knowledge, and Rationality* (= *Pyrrhonism Past and Present*), Cham 2022; R. J. Fogelin, *Pyrrhonian Reflections on Knowledge and Justification*, New York 1994; M. Lammenranta, *Neo-Pyrrhonism*, in: D. E. Machuca – B. Reed (vyd.), *Skepticism: From Antiquity to the Present*, London 2019, str. 565–581; Д. К. Маслов, *Дискуссия о наличии догмы в учении Секста Эмпирика*, in: *Идеи и Идеалы*, 32, 2017, č. 2, str. 30–43; D. Vázquez, *The Systematic Use of the Five Modes for the Suspension of Judgement* (= *The Systematic Use of the Five Modes*), in: *Manuscripta*, 42, 2019, č. 3, str. 47–85.

⁹ J. Barnes, *The Beliefs of a Pyrrhonist*, str. 2; též, *Pyrrhonism, Belief, and Causation*, in: M. Bonelli (vyd.), *Proof, Knowledge, and Scepticism. Essays in Ancient Philosophy III*, Oxford 2014, str. 417–511, zde str. 426; viz také M. Lammenranta, *Neo-Pyrrhonism*, str. 565; R. J. Fogelin, *Pyrrhonian Reflections on Knowledge and Justification*, str. 5.

gelin, Casey Perin, Gail Fine, Tad Brennan, Daniel Vázquez nebo také Walter Sinnott-Armstrong.¹⁰

Sextos hned na dvou místech *Nástinu pyrrhonismu*¹¹ považoval za důležité představit cíl (τέλος) skeptické školy, který reflektuje jak věci zkoumané ve filosofii, které ve své unáhlenosti řeší dogmatictí filosofové, tak otázky na empirické úrovni běžného života. Konečným cílem skeptické školy je dosažení duševního klidu (ἀταραξία) ve věcech založených na přesvědčení dogmatiků a uměřenost (μετριοπάθεια) ve věcech nám vnucených. Dichotomie Sextova pojetí, která rozlišuje mezi otázkami zkoumanými ve filosofii a otázkami každodenního života, tvoří hlavní osnovu této studie. Není totiž pouze důležitou součástí Sextova teoretického výkladu pyrrhónské skepse v *Nástinu pyrrhonismu*, ale také významně ovlivňuje diskusi současných epistemologů a historiků filosofie o tom, zda skeptik pochybuje o všem, nebo zda může zastávat nějaká oprávněná přesvědčení a na jejich základě jednat.

Hlavním cílem článku je představit argumentační schéma vycházející ze Sextova výkladu v *Nástinu pyrrhonismu*, ze kterého bude zřejmé, že pyrrhonik je způsobilý vědomě jednat, žije běžným životem, ale zdržuje se soudu (ἐποχή) o vědeckých a filosofických přesvědčeních dogmatiků.

Studie je rozvržena do pěti částí. Pojátkem všech částí je obraz Sexta Empeirika, jak jej někteří badatelé z různých důvodů vykreslují jako nepůvodního a nekonzistentního autora. Pokusíme se nabídnout alternativní pohled na interpretaci Sextova pojetí pyrrhónské skepse. V první části se zaměříme na tezi, že skeptikova snaha hledat pravdu, jak ji Sextos popisuje v úvodním odstavci, není myšlena upřímně. Skeptikovo proklamované zapojení do hledání pravdy není údajně slučitelné s jeho konečným cílem, kterým je dosažení duševního klidu (ἀταραξία). Druhá část se věnuje Sextovu pojetí kritéria pravdy, které popisuje ve dvojím významu: jako kritérium, o němž pyrrhonici hovoří výhradně ve smyslu vyvrácení jeho hodnověrnosti, a jako kritérium skeptické školy, kterým se skeptici řídí v každodenním životě. Obsahem třetí a čtvrté části je algoritmus součinnosti Agrippových tropů, což je nejúčinnější, a navíc universální argumentační strategie pyrrhoniků. Pokusíme se doložit, že

¹⁰ Viz M. F. Burnyeat, *Can the Sceptic Live His Scepticism?*, in: M. Schofield – M. F. Burnyeat – J. Barnes (vyd.), *Doubt and Dogmatism*, Oxford 1980, str. 20–53; G. Fine, *Sceptical Dogmata: Outlines of Pyrrhonism I 13*, in: *Methexis*, 12, 2000, str. 81–105; W. Sinnott-Armstrong, *Pyrrhonian Skepticism*, Oxford 2004; týž, *Moral Skepticisms*, Oxford 2006.

¹¹ Sextos Empeirikos, *Pyrrh. hyp.* I, 25 n.; I, 30.

zastánci rustikální interpretace pyrrhónské skepse nesprávně vyvozuje, že Agrippovy tropy vylučují možnost zastávat jakákoli přesvědčení, a tím čemukoli věřit – nejenom ve filosofii, ale i v běžném životě. V závěrečné páté části představíme argumentační schéma Sextova pojetí pyrrhónské skepse, které lze chápat jako postupný dialektický proces zkoumání obou zmíněných okruhů otázek.

Navržené schéma podle našeho názoru přesvědčivě ukazuje, že pyrrhónská ἐποχή se nevztahuje na otázky běžného života, a tudíž není důvod se domnívat, že skeptik není schopen záměrně jednat. Argumentace vychází ze Sextova všeobecného výkladu, a pokud budeme nahlížet na *Nástin pyrrhonismu* prizmatem tohoto schématu, pak by Sextovo dílo nemělo být považováno za nekonzistentní, jak tvrdí někteří komentátoři.

1. Je zkoumání pravdy překážkou dosažení duševního klidu?

Jak bychom tedy měli vlastně chápat skepticismus představený Sextem Empeirikem? Nejvhodnější bude začít Sextovým vysvětlením. Sextos se již v jednom z úvodních odstavců *Nástinu pyrrhonismu* věnuje otázce, co je skepse. Dozvídáme se, že skepse je jistá schopnost (δύναμις ἀντιθετική) postavit proti jakémukoli argumentu neslučitelný protikladný argument.

„Skepse je schopnost postavit proti sobě objekty smyslového vnímání (φαινόμενα) a objekty myšlené (νοούμενα) jakýmkoli možným způsobem; takto pro rovnocennost (ἰσοσθένεια) protikladných věcí a argumentů dospějeme nejprve ke zdržení se soudu (ἐποχή) a poté k duševnímu klidu (ἄταραξία).“¹²

¹² Sextos Empeirikos, *Pyrrh. hyp.* I, 8: Ἔστι δὲ ἡ σκεπτικὴ δύναμις ἀντιθετικὴ φαινομένων τε καὶ νοουμένων καθ' οἷονδήποτε τρόπον, ἀφ' ἧς ἐρχόμεθα διὰ τὴν ἐν τοῖς ἀντικειμένοις πράγμασι καὶ λόγοις ἰσοσθένειαν τὸ μὲν πρῶτον εἰς ἐποχὴν, τὸ δὲ μετὰ τοῦτο εἰς ἀταραξίαν.

Sextos používá pojmy φαινόμενα a νοούμενα specificky jako vzájemně související technické termíny pyrrhónské skepse; φαινόμενα můžeme v tomto kontextu chápat jako objekty smyslového vnímání (αἰσθητά), které Sextos staví do kontrastu s objekty myšlenými (νοητά). Srv. Sextos Empeirikos, *Pyrrh. hyp.* I, 8 n.; I, 19 n.; I, 21–24.

Sextos se hlásí k tomu, že žádný z protikladných argumentů není, vzhledem k ἰσοσθένεια, hodnověrnější než jiný, což vede pyrrhonika ke zdržení se soudu a potom, jakoby náhodou, k duševnímu klidu.¹³

Zastánci rustikální interpretace se domnívají, že Sextos není ve svém výkladu pyrrhónské skepse konzistentní. Upozorňují, že není jasné, jak chápat jeho vysvětlení z úvodu *Nástinu pyrrhonismu*, kde rozlišuje tři hlavní filosofické školy: dogmatickou, akademickou a skeptickou. Kromě toho Sextos tvrdí, že ze všech tří škol skeptici jako jediní neustávají v hledání pravdy, a to ve věcech, které jsou zkoumány specificky ve filosofii (ἐπὶ τῶν κατὰ φιλοσοφίαν ζητούμενων).¹⁴ Avšak zároveň v dalším textu jako by snad rezignoval na zkoumání pravdy, když opakovaně zmiňuje, že konečným cílem skeptika je dosažení duševního klidu (ἀταραξία)¹⁵ prostřednictvím zdržení se soudu (ἐποχή). Proč by se tedy měl skeptik zabývat zkoumáním pravdy? Jaký skutečný význam je ve zkoumání pravdy, jestliže, jak se zdá, není ani nutným, ani přiměřeným prostředkem pro dosažení skeptikova konečného cíle – duševního klidu?¹⁶ Skeptikovo věrohodné zapojení do hledání pravdy není zdánlivě slučitelné se skeptickým cílem a *vice versa*. Skeptici jsou obviňováni z toho, že se vůbec nezajímají o zkoumání pravdy, protože jsou přesvědčeni o tom, že pravdivého poznání není možné dosáhnout. Ve skutečnosti těmi, kteří v určité chvíli upustili od hledání pravdy, jsou právě dogmatici, ať již pozitivní dogmatici proto, že svou pravdu našli, nebo negativní dogmatici, kteří prohlásili, že pravdu není možné poznat. Na rozdíl od dogmatiků Sextos netvrdí, že odhalil pravdu o nějaké věci zkoumané ve filosofii, ale ani v nejmenším nevylučuje, že by to mohlo být možné.¹⁷

¹³ Duševního klidu skeptik dosahuje podle Sexta nepřímo jakoby pouze náhodou, tak jako stín následuje tělo (τυχικῶς ἡ ἀταραξία παρηκολούθησεν ὡς σκιά σώματι). Viz Sextos Empeirikos, *Pyrrh. hyp.* I, 29; srv. také I, 26.

¹⁴ Tamt. I, 2.

¹⁵ Pojem ἀταραξία se objevuje téměř výhradně v první knize *Pyrrh. hyp.*, kde Sextos v několika počátečních odstavcích podává všeobecný výklad pyrrhónské skepse a vymezuje základní teoretické pojmy, např. Sextos Empeirikos, *Pyrrh. hyp.* I, 8; I, 10; I, 12; I, 18; I, 25–31; I, 205; I, 215; I, 232.

¹⁶ Srv. např. C. Perin, *The Demands of Reason*, str. 3; D. E. Machuca, *Pyrrhonism Past and Present*, str. 35.

¹⁷ C. Perin, *The Demands of Reason*, str. 7 n.

2. Problém kritéria

Barnes přiznává, že v *Nástinu pyrrhonismu* nenašel žádné důkazy, které by nasvědčovaly tomu, že skeptik nezastává vůbec žádné přesvědčení, a tudíž není schopen samostatného jednání.¹⁸ Tvrdí však, že urbánní charakter Sextových argumentů při pečlivé analýze jejich důsledků nevyhnutelně směřuje k rustikální variantě pyrrhonismu.¹⁹ Barnesova obhajoba rustikální interpretace *Nástinu pyrrhonismu* vychází zejména ze Sextova výkladu kritéria skepse: jestliže pyrrhonik může zastávat nějaké přesvědčení, potom také může být například přesvědčen, že voda ke koupání je vlažná; ale takové přesvědčení získá jen tehdy, když usoudí, že voda je vlažná; což jediné může, disponuje-li kritériem pravdy, podle kterého může posoudit teplotu vody; avšak skeptici doposud nenašli kritérium pravdy, to by bylo dogmatické; vzhledem k tomu, že skeptik odmítá jakékoli dogma, nedisponuje ani žádným kritériem, díky kterému by posoudil, respektive uvěřil, že voda je vlažná; což znamená, že skeptik nemůže zastávat ani žádná běžná přesvědčení.²⁰

Barnesův argument naznačuje, že Sextos odmítá nejen dogmata spojená s otázkami filosofie a vědy, ale implicitně také běžná přesvědčení na úrovni každodenního života. Důsledkem Barnesovy interpretace se urbánní skepticismus proměňuje v rustikální variantu. Fogelin se vyjádřil poměrně důrazně, že tento argument je hluboce nesprávný, přičemž problém podle něho nespočívá v jemných filologických nuancích nebo odborných významech řeckých termínů. Spíše jde podle něj o to, že tato úvaha nesprávně vyhodnotila dialektický charakter pyrrhónské argumentace proti dogmatikům.²¹

Sextos v *Nástinu pyrrhonismu* říká, že o kritériu se vypovídá ve dvojím významu: (i) jako o kritériu pravdy (κριτήριον τῆς ἀλήθειας), které slouží jako důkaz, že něco je, anebo není, pokud jde o zkoumání filosofických nebo vědeckých otázek; k tomu dodává, že o tomto kritériu chce hovořit výhradně ve smyslu jeho vyvrácení; (ii) jako o kritériu jednání

¹⁸ J. Barnes, *The Beliefs of a Pyrrhonist*, str. 10; srv. R. J. Fogelin, *Pyrrhonian Reflections on Knowledge and Justification*, str. 6; T. Brennan, *Ethics and Epistemology in Sextus Empiricus*, str. 23.

¹⁹ J. Barnes, *The Beliefs of a Pyrrhonist*, str. 12; srv. T. Brennan, *Ethics and Epistemology in Sextus Empiricus*, str. 23.

²⁰ Viz J. Barnes, *The Beliefs of a Pyrrhonist*, str. 11; podrobnější výklad předkládá např. také T. Brennan, *Ethics and Epistemology in Sextus Empiricus*, str. 23; nebo R. J. Fogelin, *Pyrrhonian Reflections on Knowledge and Justification*, str. 6 n.

²¹ R. J. Fogelin, *Pyrrhonian Reflections on Knowledge and Justification*, str. 7.

nebo kritériu skeptického způsobu života, kterého se skeptici přidržují v běžném, každodenním životě (προσεχοντες βιοῦμεν), když některé činnosti vykonávají a jiných se zdržují. Za kritérium skeptického způsobu života (κριτήριον τῆς σκεπτικῆς ἀγωγῆς) Sextos považuje smyslovou představu, která je mimo jakékoliv zkoumání.²² Pyrrhonicí tedy netvrdí, že není možné zastávat oprávněná přesvědčení, jestliže neexistuje kritérium pravdy. Dokonce se ani nezajímají, zda takové kritérium existuje. Polemika s dogmatiky je pro skeptiky zajímavá pouze do té míry, že zkoumají, zda existence jejich kritéria pravdy je hodnověrně podložena.

„Avšak je potřeba vědět, že nebylo naší úlohou prokázat, že neexistuje žádné kritérium pravdy; to by bylo dogmatické. Ale jelikož se dogmatikům zdá, že snad přesvědčivě prokázali existenci nějakého kritéria pravdy, my jsme proti nim postavili argumenty, které se zdají být také přesvědčivými.“²³

3. Agrippovo trilema

Pokud jde o vyvrácení dogmatických argumentů obhajujících existenci kritéria pravdy, Sextos využívá téměř výlučně algoritmus pěti tropů, které jsou připisovány jistému Agrippovi, snad systematickému mysliteli pyrrhónské skepse, o jehož životě vlastně nevíme téměř nic –, první je tropos vyplývající ze sporu (ἀπὸ τῆς διαφωνίας), druhý tropos z nekonečného regresu (ἀπὸ τῆς εἰς ἄπειρον ἐκπτώσεως), třetí tropos relativnosti (ἀπὸ τοῦ πρὸς τι), čtvrtý tropos hypotetičnosti (ἐξ ὑποθέσεως) a pátý tropos diallely (διὰλληλος).²⁴

²² Sextos Empeirikos, *Pyrrh. hyp.* I, 21 n.; srv. zejm. II, 14–17; II, 18–21.

²³ Sextos Empeirikos, *Pyrrh. hyp.* II, 79: εἰδέναι δὲ χρή, ὅτι οὐ πρόκειται ἡμῖν ἀποφύνασθαι, ὅτι ἀνὺπαρκτόν ἐστι τὸ κριτήριον [τὸ] τῆς ἀληθείας (τοῦτο γὰρ δογματικόν)· ἀλλ’ ἐπεὶ οἱ δογματικοὶ πιθανῶς δοκοῦσι κατεσκευακέναι, ὅτι ἔστι τι κριτήριον ἀληθείας, ἡμεῖς αὐτοῖς πιθανοὺς δοκοῦντας εἶναι λόγους ἀντεθήκαμεν [...].

²⁴ Tropos vyplývající ze sporu (ἀπὸ τῆς διαφωνίας) souvisí s nerozhodnutelným sporem o nějakou věc, jak v každodenním životě, tak ve filosofii, v důsledku něhož se nemůžeme pro něco rozhodnout nebo něco odmítnout. Tropos z nekonečného regresu (ἀπὸ τῆς εἰς ἄπειρον ἐκπτώσεως) upozorňuje, že pokus spolehlivě podložit zkoumané vyžaduje důkaz – a ten opět další důkaz – a tak dále do nekonečna. Tropos relativnosti (ἀπὸ τοῦ πρὸς τι), jak již vyplývá z řeckého názvu,

Dva z pěti Agrippových tropů – tropos vyplývající ze sporu a tropos relativnosti (1. a 3.) – mají v algoritmu Agrippových tropů²⁵ odlišnou úlohu než tři zbývající – tropos vycházející z nekonečného regresu, tropos hypotetičnosti a tropos diallely (2., 4. a 5.). Robert J. Hankinson dvojici tropů nazval materiálními tropy (material modes) a zbývající trojici formálními tropy (formal modes).²⁶ Identičnou argumentační diferenciaci Agrippových tropů, pouze s odlišným pojmenováním, nacházíme u Fogelina, který označuje dvojici jako zpochybňující tropy (challenging modes) a zbývající trojici jako dialektické tropy (dialectical modes).²⁷ Moderní epistemologové znají tuto trojici tropů také pod označením Agrippovo trilema.²⁸

Agrippovo trilema představuje mimořádně účinný nástroj v rukou skeptiků, jež Sextos hojně využívá zejména v druhé a třetí knize *Nástinu pyrrhonismu*. Například v druhé knize píše o sporu mezi pozitivními

ukazuje, že nemůžeme poznat nějakou věc v její přirozenosti, ale pouze ve vztahu k něčemu jinému – vzhledem k posuzujícímu a za daných okolností. Tropos hypotetičnosti (ἐξ ὑποθέσεως) je založen na tom, že dogmatici přijímají určitý předpoklad jako pravdivý bez dalšího prokazování, aby se vyhnuli nekonečnému regresu. Tropos diallely (διάλληλος) je případem vzájemné podpory – důkazu vedeného v kruhu, kdy to, co má potvrdit zkoumanou věc, samo vyžaduje ověření právě touto věcí. Viz Sextos Empeirikos, *Pyrrh. hyp.* I, 165–169; srv. také Diogenés Laertios, *DL IX*, 88–89.

²⁵ Algoritmus spolupůsobení Agrippových tropů, velmi často využívaný Sextem, je do dnešních dnů považován za zásadní epistemický problém. Bývá označován jako problém epistemického regresu, problém justifikačního regresu, případně problém kritéria a je se zájmem diskutován jak moderními epistemology, tak odborníky na starověkou filosofii. Blíže k tomu např. R. J. Fogelin, *Pyrrhonian Reflections on Knowledge and Justification*, str. 114; D. E. Machuca, *Agrippan Pyrrhonism and the Challenge of Disagreement* (= *Agrippan Pyrrhonism*), in: *Journal of Philosophical Research*, 40, 2015, str. 23–39, zde str. 25; M. Lammenranta, *Neo-Pyrrhonism*, str. 569; D. Vázquez, *The Systematic Use of the Five Modes*, str. 51; J. Barnes, *The Toils of Scepticism*, str. ix; L. Floridi, *Sextus Empiricus: The Transmission and Recovery of Pyrrhonism*, str. 9.

²⁶ R. J. Hankinson, *The Sceptics*, London 1995, str. 166; srv. také G. Vasiliadis, *Role Agrippových tropů v Sextových Ἱπποκρίτων ὑποτιπώσεων: nahrazení nebo doplnění Ainesidémových tropů?* (= *Role Agrippových tropů*), in: *Aither*, 31, 2024, str. 4–25.

²⁷ R. J. Fogelin, *Pyrrhonian Reflections on Knowledge and Justification*, str. 116.

²⁸ Viz např. D. E. Machuca, *Agrippan Pyrrhonism*, str. 25; M. Lammenranta, *Neo-Pyrrhonism*, str. 569; D. Vázquez, *The Systematic Use of the Five Modes*, str. 51.

dogmatiky,²⁹ kteří tvrdili, že existuje kritérium, a negativními dogmatiky, kteří zase tvrdili, že kritérium neexistuje. Skeptik se zdržuje soudu o řešitelnosti sporu, zda kritérium existuje, nebo neexistuje, ale ti, kdož jsou přesvědčeni, že tento spor lze vyřešit, musí podle Sexta prokázat, čím má být rozhodnutý:

„A dále, abychom rozhodli o sporu, který vznikl o kritérium, musíme mít schválené kritérium, kterým daný spor rozhodneme, a abychom měli schválené kritérium, musí se nejprve rozhodnout spor o kritérium. Takto se úvaha dostává do diallely a nalezení kritéria se stává nemožným, protože na jedné straně nepřipouštíme přijetí kritéria, které je založeno na nedokázaném předpokladu, na druhé straně je vhnání do nekonečného regresu, pokud chtějí posuzovat kritérium kritériem. Avšak pokud důkaz vyžaduje dokázané kritérium a kritérium posouzený důkaz, dostáváme se do diallely.“³⁰

Dvojice materiálních/zpochybňujících tropů (tropos vyplývající ze sporu a tropos relativnosti) poskytuje látku, která se týká existence nejméně dvou neslučitelných argumentů, např. A_1 a A_2 . Vzhledem k pyrrhónské rovnocennosti (ισοσθένεια) ani jeden z nich není více či méně hodnověrný nebo nehodnověrný než druhý.³¹ Jestliže se jedná o neslučitelné argumenty týkající se nerozhodnutelného sporu, pyrrhonik dospívá ke zdržení se soudu v souladu s tropem vyplývajícím ze sporu; pokud jde

²⁹ Existenci kritéria zde podle Sexta zastávají stoici a někteří jiní, opačný názor mají Xeniadés z Korintu a Xenofánés z Kolofonu, viz Sextos Empeirikos, *Pyrrh. hyp.* II, 18.

³⁰ Sextos Empeirikos, *Pyrrh. hyp.* II, 20: καὶ ἄλλως, ἵνα ἡ γενομένη περὶ τοῦ κριτηρίου διαφωνία ἐπικριθῇ, δεῖ κριτήριον ἡμᾶς ἔχειν ὁμολογημένον, δι' οὗ δυνησόμεθα κρίνειν αὐτήν· καὶ ἵνα κριτήριον ὁμολογούμενον ἔχωμεν, δεῖ πρότερον ἐπικριθῆναι τὴν περὶ τοῦ κριτηρίου διαφωνίαν. οὕτω δὲ εἰς τὸν διάλληλον ἐμπίπτοντος τρόπου τοῦ λόγου, ἄπορος ἡ εὐρεσις τοῦ κριτηρίου γίνεται, μῆτε ἐξ ὑποθέσεως ἡμῶν ἑόντων αὐτοὺς κριτήριον λαμβάνειν, ἐὰν τε κριτηρίῳ τὸ κριτήριον κρίνειν ἐθέλωσιν, εἰς ἀπειρίαν αὐτοὺς ἐκβαλλόντων. ἀλλὰ καί, ἐπεὶ ἡ μὲν ἀπόδειξις δεῖται κριτηρίου ἀποδεδειγμένου, τὸ δὲ κριτήριον ἀποδείξεως κεκρυμένης, εἰς τὸν διάλληλον ἐκβάλλονται τρόπων.

³¹ Sextos na několika místech *Pyrrh. hyp.* představuje ισοσθένεια jako technický termín pyrrhónské skepse; ισοσθένεια ve skeptickém smyslu nevyjadřuje stejnost nebo shodnost samotných věcí, ale je výhradně vyjádřením objektivní rovnosti hodnověrnosti, oprávněnosti, podloženosti nebo justifikace předkládaných argumentů. Viz např. Sextos Empeirikos, *Pyrrh. hyp.* I, 10; I, 63; I, 76–78; I, 196–199; I, 202–204; I, 222–227; II, 51–55; II, 67.

o neslučitelné argumenty spojené s relativností nějaké věci, zdržuje se soudu v souladu s tropem relativnosti. Pro skeptika je již v tomto kroku vše jasné: ve všech možných případech po pečlivém zkoumání dospěl k závěru, že ani jeden z argumentů není více nebo méně podložený než druhý, a vzhledem k pyrrhónské rovnocennosti (ισοσθένεια) se zdržel soudu o hodnověrnosti zmíněných argumentů.³²

Předpokládejme však situaci, kdy dogmatik trvá na tom, že disponuje kritériem pravdy, které jej opravňuje podložit nebo justifikovat pravdivost jednoho z argumentů, např. A_1 . Domnívám se, že toto přesvědčení dogmatiků je přesně ten moment, kdy vstupuje na scénu universální algoritmus trojice formálních/dialektických tropů, který postupně odhaluje jejich přehnanou důvěru v možnosti, nástroje, kritéria i samotné hranice našeho poznání.

Algoritmus součinnosti trojice tropů (Agrippovo trilema) velmi jasně prokazuje, že jakýkoli pokus o justifikaci argumentu A_1 je vždy zablokován jedním z trojice tropů – tropem hypotetičnosti, tropem vycházejícím z nekonečného regrese nebo tropem diallely; A_1 je postupně testováno jako trilema následujícím způsobem: (i) argument A_1 je pouhým tvrzením bez důkazu, nebo je tvrzení A_1 prokazované posloupností důkazů vedených do nekonečna, nebo posloupností důkazů vedených v kruhu; (ii) jakýkoli pokus stanovit pouhý předpoklad bez důkazu, jen na základě nepodloženého kritéria pravdy, je zablokován tropem hypotetičnosti, což vede pyrrhonika ke zdržení se soudu; (iii) důkaz vedený do nekonečna je znemožněn tropem z nekonečného regrese, z něhož rovněž vyplývá zdržení se soudu; (iv) a konečně také bezvýchodnost důkazu v kruhu, který je odmítnut Agrippovým tropem diallely, přivádí pyrrhonika ke zdržení se soudu.³³

4. Infalibilistické nároky dogmatiků

Zastánci rustikální interpretace správně upozorňují, že Agrippovo trilema je dokonale universální algoritmus, který je zcela indiferentní nebo neutrální ve vztahu k jakémukoli tématu zkoumaných argumentů. Na základě této úvahy, podle mého mínění, nesprávně vyvozují, že Agrippovy tropy neumožňují zastávat žádná oprávněná přesvědčení, čímž zabraňují

³² Srv. též G. Vasiliadis, *Role Agrippových tropů*, str. 11.

³³ D. Vázquez, *The Systematic Use of the Five Modes*, str. 51.

jakékoli naději na dosažení pravdivého poznání – nejen ve věcech filosofických, ale také v otázkách každodenního života.

Pyrrhónský skeptik s tím ale nemůže souhlasit, neboť tvrzení, že není možné dosáhnout poznání na úrovni běžného života by bylo negativním dogmatismem.³⁴ Pyrrhonik žije nedogmaticky, tj. běžný život v souladu s každodenní zkušeností, což mu usnadňují smyslové představy, které nejsou podle Sexta v tomto ohledu předmětem jakéhokoli zkoumání. V předcházející kapitole jsme představili algoritmus součinnosti trojice tropů (Agrippovo trilema) jako nejúčinnější argumentační strategii pyrrhoniků, zaměřenou výhradně na klíčový problém justifikace –, kdy dogmatik trvá na tom, že je oprávněn zastávat A_1 , zatímco skeptik nesouhlasí a požaduje justifikaci argumentu A_1 . Pyrrhonik nijak nezpochybňuje samotné argumenty, zajímá se výlučně o jejich oprávněnost, podloženost nebo justifikaci. Smyslové představy se v tomto ohledu nijak netýkají problému justifikace, a neodpovídají tak technickým požadavkům pyrrhónské skepse na předmět zkoumání prostřednictvím algoritmu Agrippových tropů. Jinak řečeno, hodnověrnost smyslových představ, kterými se pyrrhonik řídí v běžném životě, není možné jako takovou nijak zpochybnit, dokonce ani prostřednictvím argumentačního schématu Agrippových tropů. Předmětem zpochybnění skeptiků tak nemohou být smyslové představy, ale pouze to, co se o těchto představách dogmaticky vypovídá, což není totéž jako zpochybnit představu samotnou:³⁵ „A i když otevřeně argumentujeme proti jevům, nečiníme tak proto, že bychom chtěli těmito protiargumenty popřít jevy, ale abychom poukázali na unáhlenost dogmatiků.“³⁶

Jestliže se například pyrrhonikovi zdá, že med je sladký, uznává smyslové vnímání sladkosti a bez obav si v běžném životě osladí čaj medem. Dokonce nezpochybňuje ani smyslový jev nemocného člověka, který sladkost medu vnímá odlišně, takže se mu může zdát hořký. Avšak pochybuje se o výpovědi dogmatika, zda je med ve své přirozenosti sladký, protože tato otázka se již netýká samotného jevu, ale jeho výkladu. V *Nástinu pyrrhonismu* Sextos opakovaně hovoří, zvláště v obsáhlém výkladu Ainesidémových deseti tropů, o přirozenosti vnějších předmětů

³⁴ M. Lammenranta, *Neo-Pyrrhonism*, str. 566.

³⁵ Sextos Empeirikos, *Pyrrh. hyp.* I, 19 n.

³⁶ Tamt. I, 20: εἰς δὲ καὶ ἀντικρὺς κατὰ τῶν φαινομένων ἐρωτῶμεν λόγους, οὐκ ἀναίρειν βουλόμενοι τὰ φαινόμενα τοῦτους ἐκτιθέμεθα, ἀλλ' ἐπιδεικνύντες τὴν τῶν δογματικῶν προπέθειαν.

(ὑποκείμενον), které sice tvoří objektivní realitu, ale nachází se mimo dosah (ἐκτός) percipientova subjektivního smyslového vnímání.³⁷

Zajímavá je Fogelinova interpretace Sextova pojetí pyrrhonismu.³⁸ Fogelin pokládá otázku, z jakého důvodu představuje Agrippovo trilema natolik závažnou epistemickou výzvu. Domnívá se, že se na tom podílejí dvě podmínky, které souvisejí s normativními nároky dogmatiků na silnou epistemickou justifikaci (nutně pravdivého) vědění. První z nich je závazek, který William K. Clifford v *The Ethics of Belief* vyjádřil slovy: „Shrnuto a podtrženo: věřit čemukoli na základě nedostatečných důkazů je nesprávné vždy, všude a pro kohokoli.“³⁹ Tento závazek znamená, že epistemologická justifikace je záležitostí morálky a odpovědnosti, a proto je vždy nutné zakládat svá přesvědčení na trpělivém zkoumání a podložených důkazech. Druhou nezbytnou podmínkou je epistemické přesvědčení o existenci infalibilistického vědění, nebo alespoň o tom, že by takové vědění mohlo existovat. Zdá se, že přesně takový postoj zastávají mnozí moderní epistemologové, aniž by kdy četli *Nástin pyrrhonismu* nebo slyšeli o Agrippových tropech.⁴⁰

Nejsou to tedy Agrippovy tropy, které znemožňují poznání, ale tradiční teorie poznání, která si klade příliš vysoké nároky na silnou úroveň epistemické justifikace.

„Tímto způsobem naše běžná praxe atribuce poznání zahrnuje postupy, které kladou zvyšující se nároky na justifikaci, což nás vede k popření poznání. Když dovolíme, aby se nároky na justifikaci zvyšovaly bez omezení, máme sklon tvrdit, že nic není známo.“⁴¹

Skeptik chce Agrippovými tropy demonstrovat, že jeho oponent ani při veškeré snaze nedokáže dodržet své vlastní velmi přísně nastavené stan-

³⁷ Tamt. I, 15; I, 19; I, 22; I, 46–48; I, 58–59; I, 61; I, 78; I, 80; I, 87; I, 99; I, 102–103; I, 106; I, 112–113; I, 117; I, 124; I, 127–129; I, 134–135; I, 140; I, 144; I, 163; I, 208; I, 215; II, 51; II, 55–57; II, 72–75.

³⁸ R. J. Fogelin, *Pyrrhonian Reflections on Knowledge and Justification*, str. 114.

³⁹ W. K. Clifford, *The Ethics of Belief*, in: *The Contemporary Review*, 29, 1877, str. 289–309, zde str. 295. Blíže k tomu R. J. Fogelin, *Pyrrhonian Reflections on Knowledge and Justification*, str. 114; srv. také M. Lammenranta, *Neo-Pyrrhonism*, str. 570.

⁴⁰ R. J. Fogelin, *Pyrrhonian Reflections on Knowledge and Justification*, 115; srv. M. Lammenranta, *Neo-Pyrrhonism*, str. 570.

⁴¹ M. Lammenranta, *Neo-Pyrrhonism*, str. 567.

dardy pro vedení důkazu a justifikaci, jejichž dodržení by snad vedlo k nutně pravdivým závěrům. To však přirozeně neznamená, že skeptik sám má se standardy dogmatika cokoli společného. Je si velmi dobře vědom toho, že v běžných otázkách není možné postupovat podle těchto měřítek.⁴² Agrippovy tropy jsou podle Sexta tím nejsilnějším lékem určeným výhradně dogmatikům, kteří jsou nejhůře postiženi neoprávněnou namyšleností a unáhleností. Sextos nerozporuje naši schopnost pravdivě poznávat v souladu s každodenní zkušeností, nezpochybňuje smyslové jevy. Nadto nikde v *Nástinu pyrrhonismu* nenacházíme ani jedinou zmínku, která by zpochybňovala naši schopnost dosáhnout pravdivého filosofického či vědeckého poznání. Algoritmus Agrippových tropů, jako nejsilnější nástroj pyrrhoniků, ve skutečnosti pouze reflektuje jistou naitivu dogmatiků vůči vysokým nárokům tradiční teorie vědění, která stojí na závazku, že je možné překročit nejistotu, zda víme, a dosáhnout infalibilistické justifikace vědění.⁴³ Příléhavé podobenství Sextos představil ve spise *Proti matematikům*:

„Skeptici proto velmi trefně přirovnávají ty, kteří hledají pravdu ve skrytých věcech, k lukostřelcům střilejícím ve tmě na terč. Je rozumné předpokládat, že jeden z nich cíl zasáhne a druhý mine, ale je neprokazatelné, který z nich zasáhl nebo minul; stejně tak je pravda skryta hluboko, téměř v temnotě; míří na ni množství argumentů, avšak není možné poznat, který z nich je s ní v souladu, a který v rozporu, neboť předmět zkoumání se nachází mimo oblast zjevného.“⁴⁴

⁴² Viz M. Frede, *Essays in Ancient Philosophy*, Minneapolis 1987, str. 204.

⁴³ Podrobnější výklad pojmové dvojice infalibilismus a falibilismus v rámci teorie justifikace předkládá např. L. Novák – V. Vohánka, *Kapitoly z epistemologie a noetiky*, Praha 2015.

⁴⁴ Sextos Empeirikos, *Adv. math.* VIII, 325: ταὐτὰ γέ τοι καὶ σφόδρα χαριέντως ἀπεικάζουσιν οἱ σκεπτικοὶ τοὺς περὶ ἀδήλων ζητοῦντας τοῖς ἐν σκότῳ ἐπὶ τινὰ σκοπὸν τοξεύουσιν· ὥσπερ γὰρ τούτων εἰκὸς ἐστὶ τινὰ μὲν τυχεῖν τοῦ σκοποῦ τινὰ δ' ἀποτυχεῖν, τὸ δὲ τίς ἐπέτυχεν ἢ ἀπέτυχεν ἄγνωστον, οὕτως ἐν βαθεῖ σχεδὸν σκότῳ τῆς ἀληθείας ἀποκεκρυμμένης ἀφίενται μὲν ἐπὶ ταύτην πολλοὶ λόγοι, τὸ δὲ τίς ἐξ αὐτῶν σύμφωνός ἐστιν αὐτῇ καὶ τίς διάφωνος οὐχ οἷον τε γινώσκειν, ἀρθέντος ἐκ τῆς ἐναργείας τοῦ ζητουμένου.

5. Argumentační schéma pyrrhónské skepse

Sextos v *Nástinu pyrrhonismu* představil dva základní okruhy problémů, k nimž skeptici zaujímají (nebo by měli zaujmout) nějaké stanovisko: (i) věčné zkoumání toho, co je pravdivé a co nepravdivé ve věcech;⁴⁵ (ii) běžné záležitosti praktického života vycházejícího z každodenní zkušenosti.⁴⁶

Domníváme se, že je důležité objasnit, (ad i) jaké otázky má Sextos na mysli, když hovoří o hledání pravdy ve věcech zkoumaných ve filosofii. Sextos tyto otázky na různých místech *Nástinu pyrrhonismu* vyjadřuje různými způsoby: věci zkoumané ve filosofii;⁴⁷ věci zkoumané dogmatiky;⁴⁸ co je pravdivé a co nepravdivé ve věcech;⁴⁹ skryté věci, které tvoří předmět vědeckých zkoumání;⁵⁰ jakékoli skryté věci;⁵¹ věci založené na dogmatické víře.⁵² Pojítkem uvedených formulací je dogmatik, který věří, že našel pravdivé odpovědi: „Zatímco dogmatik považuje tu věc, která je předmětem jeho dogmatizování, za skutečně pravdivou“,⁵³ skeptik nesouhlasí s ničím, co je skryté,⁵⁴ a jeho reakcí je zdržení se soudu (ἐποχή) ve věcech založených na dogmatické víře.

Na rozdíl od filosofických otázek se skeptici (ad ii) otázkami běžného praktického života podrobněji nezabývají; podle Sexta nejsou tyto otázky předmětem zkoumání skeptiků.⁵⁵ Pyrrhonik ponechává v platnosti smyslové jevy, neboť jsou pro jeho život důležité, avšak s jedinou podmínkou, že smyslový jev nevypovídá nic spolehlivého o pravdivosti čehokoli skrytého. Sextos v této souvislosti říká: „Proto snad nikdo nepochybuje o tom, jestli se skutečný předmět jeví tak nebo

⁴⁵ Sextos Empeirikos, *Pyrrh. hyp.* I, 12.

⁴⁶ Tamt. I, 23.

⁴⁷ Tamt. I, 2.

⁴⁸ Tamt. I, 199 n.

⁴⁹ Tamt. I, 12.

⁵⁰ Tamt. I, 13.

⁵¹ Viz např. tamt. I, 13 n.; I, 16 n.; I, 20.

⁵² Tamt. I, 25.

⁵³ Tamt. I, 14: ὁ μὲν γὰρ δογματίζων ὡς ὑπάρχον τίθεται τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο ὃ λέγεται δογματίζειν [...].

⁵⁴ Tamt. I, 13.

⁵⁵ Tamt. I, 22.

tak, ale pochybuje se o tom, zda je ve skutečnosti takovým, jakým se zdá být.⁵⁶

Ale vraťme se nyní zpět k otázce týkající se rozsahu pyrrhónské ἐποχή. Odpověď na tuto otázku je klíčová pro rozlišení rustikální a urbánní interpretace pyrrhonismu. Rustikální skeptik nemá naprosto žádné přesvědčení a zdržuje se soudu ve všech otázkách, které se mohou vyskytnout – dokonce, na rozdíl od urbánního skeptika, také v otázkách běžného každodenního života. Toto rozlišení přijali mnozí komentátoři zabývající se interpretací Sextova díla, nezávisle na tom, zda náleželi do rustikálního nebo urbánního tábora.

Pokusíme se nyní zformulovat vlastní alternativní východisko pro interpretaci Sextova pojetí pyrrhónské skepse, z něhož bude patrné, že pyrrhónská ἐποχή se nezaměřuje na otázky běžného života. K tomuto účelu nyní blíže přezkoumáme, jakou mají roli ἐποχή, ἀταραξία a další technické termíny pyrrhóniků v Sextově pojetí pyrrhónské skepse. Je totiž nutné zvážit, zda skeptici poté, co jakoby náhodou dosáhli duševního klidu (ἀταραξία),⁵⁷ rezignují na další zkoumání, nebo v souladu s tím, jak Sextos v úvodu *Nástinu pyrrhonismu* vykreslil skeptiky jako věčné badatele, neustávají v hledání pravdy.

Sextos považoval za důležité vysvětlit, a to hned na dvou místech a téměř totožnými slovy: „Až dosud stále tvrdíme, že konečným cílem skeptiků je duševní klid (ἀταραξία) ve věcech založených na dogmatické víře a uměřenost ve věcech nám vnucených (κατηναγκασμένοις μετριοπάθειαν).“⁵⁸ Naší snahou bude ukázat, že na základě jeho výkladu lze odvodit argumentační schéma pyrrhónské skepse, které je nutné chápat jako postupný dialektický proces zkoumání – specifický sled jednotlivých kroků, jimiž v různých fázích procesu zkoumání odlišným způsobem procházejí jak skeptik, tak dogmatik. Prvotní příčinou pyrrhónské skepse je podle Sexta naděje na duševní klid.⁵⁹ Sextos píše,

⁵⁶ Tamt. I, 22: διὸ περὶ μὲν τοῦ φαίνεσθαι τοῖον ἢ τοῖον τὸ ὑποκείμενον οὐδεὶς ἴσως ἀμφισβητήσει, περὶ δὲ τοῦ εἶ τοιοῦτον εἶναι ὅποιον φαίνεται ζητεῖται.

⁵⁷ Sextos Empeirikos, *Pyrrh. hyp.* I, 29.

⁵⁸ Tamt. I, 25 n.: φαμέν δὲ ἄχρι νῦν τέλος εἶναι τοῦ σκεπτικοῦ τὴν ἐν τοῖς κατὰ δόξαν ἀταραξίαν καὶ ἐν τοῖς κατηναγκασμένοις μετριοπάθειαν. Srv. také tamt. I, 30: διὰ τοῦτο οὖν ἐν μὲν τοῖς δοξαστοῖς ἀταραξίαν τέλος εἶναι φαμέν τοῦ σκεπτικοῦ, ἐν δὲ τοῖς κατηναγκασμένοις μετριοπάθειαν.

⁵⁹ Ἀταραξία (neotřesitelnost) je v sekundární literatuře velmi často zmiňována jako centrální pojem hellénistické filosofie, který snad představuje jistý návod k blaženému životu. Etické projekty hlavních hellénistických škol jsou si formálně velmi podobné – stoicismus, skepticismus a epikureismus jsou myšlenkové směry, které se

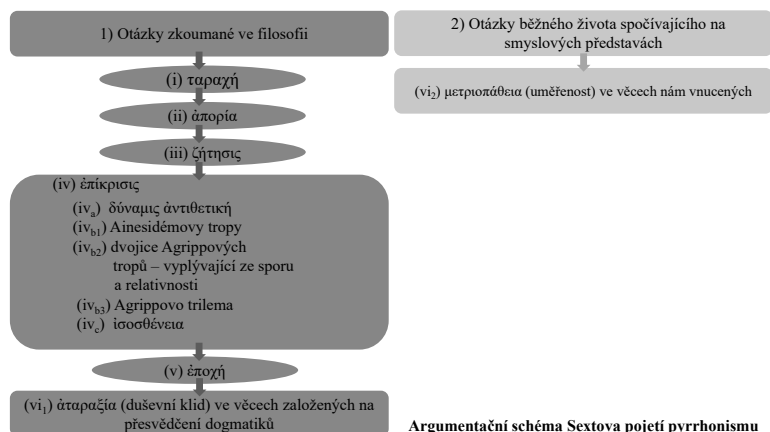
že má rád lidi⁶⁰ a nenabízí nic menšího než pomocnou ruku s orientací člověku, který pocítí uje úzkost a ocitl se v bezvýhodné situaci, aby dosáhl duševního klidu, a to v postupných krocích. Abychom ověřili, zda máme v *Nástinu pyrrhonismu* hledat rustikálního, nebo urbánního skeptika, ukážeme na navrženém schématu průběh zkoumání dvou dříve zmíněných okruhů otázek, které by údajně měly korelovat podle zaměření skeptické ἐποχή s oběma druhy pyrrhonismu:

1. Otázky filosofické a vědecké povahy

Zahrnují zkoumání v rámci filosofie a vědy; včetně smyslových představ, avšak pouze v rozsahu toho, co se o těchto představách dogmaticky vypovídá.

2. Otázky běžného, praktického života

Týkají se každodenní zkušenosti založené na smyslových představách, které jsou v tomto kontextu mimo jakýkoli předmět zkoumání.

Argumentační schéma Sextova pojetí pyrrhonismu

odklonily od kosmologie a soustředily se na tři hlavní části postaristotelského vývoje filosofie – logiku, fyziku a etiku. Do jaké míry a zda vůbec by měla být pyrrhónská skepse nahlížena jako mnohem více etický a méně epistemologický projekt, je obtížná otázka, která přesahuje záměr této studie, podrobněji viz zejm. T. Brennan, *Ethics and Epistemology in Sextus Empiricus*; Д. К. Маслов, *Этика без теорину?* *О преимуществах пирронического образа жизни перед догматическим*, in: ΣΧΟΛΗ. Φιλοσοφское антиковедение и классическая традиция, 15, 2021, č. 1, str. 238–264; K. M. Vogt – J. Vlasits (vyd.), *Epistemology After Sextus Empiricus*, New York 2020; O. Krása, *Sladká nevědomost. Sextos Empeirikos o lidském štěstí*, in: *Reflexe*, 36, 2009, str. 3–23; R. Bett, *How to Be a Pyrrhonist: The Practice and Significance of Pyrrhonian Skepticism*. Cambridge 2019; týž, *How to Keep an Open Mind: An Ancient Guide to Thinking Like a Skeptic Sextus Empiricus*, Princeton 2021.

⁶⁰ Sextos Empeirikos, *Pyrrh. hyp.* III, 280.

Prvotní příčinou pyrrhónské skepse je podle Sexta (vi₁) naděje na duševní klid (ἀταραξία); zejména nejnadanější z lidí (i) znepokojeni (ταραχή) nesrovnalostmi mezi věcmi (ii) pochybovali (ἀπορία), ke kterým z nich se mají přiklonit; proto začali (iii) zkoumat (ζητήσις), co je pravdivé a nepravdivé ve věcech; aby (iv) posouzením (ἐπίκρισις) této otázky dosáhli (vi₁) duševního klidu.⁶¹

Ale není zcela jasné, jakým způsobem pyrrhonicí dokážou posoudit, co je pravdivé a co nepravdivé ve věcech, jestliže doposud nenašli žádné kritérium pravdy. Domnívám se, že (iv) posouzení (ἐπίκρισις) této otázky je klíčové místo uvedeného schématu; probíhá v několika vzájemně provázaných krocích a vede ke (v) zdržení se soudu (ἐποχή). Základním principem (iv_a) skepse je podle Sexta jistá schopnost postavit proti každému argumentu rovnocenný protiargument (δύναμις ἀντιθετική). Sextos vysvětluje, že jde o schopnost postavit proti sobě jakýmkoli způsobem objekty smyslové (φαινόμενα) – výhradně ve smyslu toho, co se o těchto představách dogmaticky vypovídá – a objekty myšlené (νοούμενα).⁶² Přesnější orientaci v protikladných argumentech nám mají usnadnit (iv_{b1}) Ainesidémovy tropy, pomocí kterých se dosahuje zdrženlivosti v úsudku. Obdobnou úlohu sehrává (iv_{b2}) dvojice Agrippových tropů. Ainesidémovy tropy a dvojice Agrippových tropů se v předkládaném argumentačním schématu vzájemně doplňují; zpochybňují posuzovaný argument odhalením existence konkurenčního (iv_c) rovnocenně podloženého protiargumentu, čímž vyvolávají požadavek na (v) zdržení se soudu.⁶³ Jestliže dogmatik trvá na tom, že je oprávněn justifikovat pravdivost posuzovaného argumentu, (iv_{b3}) algoritmus součinnosti trojice tropů (tzv. Agrippovo trilema) velmi přesvědčivě prokazuje, že jakýkoli pokus o jeho justifikaci je nutně zablokován jedním ze tří tropů – hypotetičnosti, z nekonečného regresu nebo diallely. Skeptický termín (iv_c) ἰσοσθένεια v pojetí pyrrhoniců nevyjadřuje stejnost nebo shodnost věcí v běžném smyslu, ale je výhradně ověřením rovnocennosti epistemické justifikace posuzovaných argumentů.

„Protikladnost“ argumentů nechápeme vůbec ve smyslu popření nebo přisvědčení, ale pouze ve smyslu neslučitelnosti. „Ravnocennost“ nazýváme rovnost, pokud jde o hodnověrnost a nehodnověrnost

⁶¹ Sextos Empeirikos, *Pyrrh. hyp.* I, 12.

⁶² Tamt. I, 8.

⁶³ R. J. Fogelin, *Pyrrhonian Reflections on Knowledge and Justification*, str. 116.

nost, takže ani jeden z neslučitelných argumentů není hodnověrnější než druhý.⁶⁴

Odtud, pro rovnocennost protikladných argumentů, dospívá pyrrhonik (v) ke zdržení se soudu a následně k (vi_1) duševnímu klidu ve věcech založených na dogmatické víře. Z uvedeného schématu je zřejmé, že pyrrhónská ἐποχή se ve fázi posouzení (iv: iv_a , iv_{b1} , iv_{b2} , iv_{b3} , iv_c) týká otázky, co je pravdivé a co je nepravdivé ve věcech, slovy Sexta Empeirika výhradně skrytých věcí, které tvoří předmět filosofického a vědeckého zkoumání.

Nyní k tomu, jakým způsobem argumentační schéma reflektuje smyslové představy, kterých se pyrrhonik přidržuje v každodenním životě. Proč Sextos tvrdí, že tyto představy nejsou předmětem zkoumání? Odpověď je poměrně triviální: smyslové představy jsou podle Sexta mimo jakékoli zkoumání, neboť jejich oprávněnost nelze zpochybnit. Pyrrhonik o nich nepochybuje, ani je nezkoumá, nepodléhá žádnému z kroků posouzení, není jimi nikterak rozrušen, a tudíž nepodléhá nejen zdržení se soudu (ἐποχή), ale ani bodu (vi_1) schématu – ἀταραξία. Jak vyplývá z předchozího výkladu, pyrrhónská ἐποχή není zaměřena na smyslové představy, a proto ani na otázky běžného každodenního života.

Pro tyto smyslové představy je v navrženém schématu vymezen specifický bod (vi_2) – uměřenost (μετριοπάθεια) ve věcech nám vnucených. Není žádný důvod, aby skeptik nemohl zastávat určité názory nebo přesvědčení o čemkoli v běžném životě, a aby proto nemohl samostatně jednat.⁶⁵ Uměřenost ve věcech nám vnucených samozřejmě připouští samostatné jednání. Sextos se v tomto kontextu vyjádřil velmi jasně: „Jestliže se tedy podřizujeme jevům, žijeme nedogmaticky v souladu s každou životní zkušeností, protože nemůžeme být úplně nečinní.“⁶⁶

Nabízí se však otázka, zda alespoň (vi_1) ἀταραξία ve věcech založených na přesvědčení dogmatiků nevede pyrrhonika k nečinnosti a opuštění hledání pravdy. Hledání pravdy ve filosofii by ve skutečnosti mělo

⁶⁴ Sextos Empeirikos, *Pyrrh. hyp.* I, 10: ἄντικειμένους δὲ λόγους παραλαμβάνομεν οὐχὶ πάντως ἀπόφασιν καὶ κατάφασιν, ἀλλ' ἀπλῶς ἀντὶ τοῦ μαχομένους. ἰσοσθένειαν δὲ λέγομεν τὴν κατὰ πίστιν καὶ ἀπιστίαν ἰσότητα, ὡς μηδὲνα μηδενὸς προκεῖσθαι τῶν μαχομένων λόγων ὡς πιστότερον.

⁶⁵ M. Frede, *Essays in Ancient Philosophy*, str. 179.

⁶⁶ Sextos Empeirikos, *Pyrrh. hyp.* I, 23: τοῖς φαινομένοις οὖν προσέχοντες κατὰ τὴν βιωτικὴν τήρησιν ἀδοξάστως βιοῦμεν, ἐπεὶ μὴ δυνάμεθα ἀνενέργητοι παντάπασιν εἶναι.

směřovat k pozastavení soudu, ale nikoli k jeho ukončení.⁶⁷ Pyrrhonik přece nezohledňuje témata zkoumaných otázek, nezpochybňuje samotné argumenty, ale zdržuje se soudu výhradně o tom, zda tyto argumenty vyhovují nebo nevyhovují náročným požadavkům dogmatiků na jejich silnou justifikaci. Vědecká komunita by jistě mohla nalézt množství příkladů, kdy při řešení komplexního výzkumného projektu představuje značné riziko předčasné přijetí jednoho z argumentů za pravdivý, zejména pokud je toto přijetí založeno na nejasném kritériu. Namísto toho vědci často volí pragmatické překročení takového rozhodnutí (tedy dočasné odložení rozhodnutí ve prospěch dalšího zkoumání bez přijetí určitého stanoviska jako definitivního), což jim umožňuje pokračovat ve výzkumu bez nutnosti přiklonit se k jednomu z argumentů jako evidentně pravdivému.

Závěr

Mohlo by se zdát, že se z argumentačního schématu vytratil samotný dogmatik. Není tomu tak, dogmatik sehrává v daném schématu nezastupitelnou úlohu. Skeptik i dogmatik postupují od počátku nerozdílně, oba jsou znepokojeni nesrovnalostmi mezi věcmi (ταραχή), oba pochybují, ke kterému argumentu se mají přiklonit (ἀπορία), a oba se rozhodli hledat pravdu (ζήτησις), pokud se jedná o otázky zkoumané ve filosofii. Rozdělili se až ve chvíli kdy, jak naznačuje Sextos, dogmatik opustil hledání pravdy, protože pravdu již našel.⁶⁸ Skeptik však na rozdíl od něj v této společně zahájené činnosti pokračuje dál. Jaký byl důvod jejich náhlého rozchodu? Jaké okolnosti k němu vedly? Zdá se, že hlavní důvod tkívá v bodu (iv) ἐπίκρισις argumentačního schématu pyrrhónské skepse, jehož struktura má zjevně dialektický charakter.

Pyrrhonik odhaluje, že jeho oponent nedosahuje vědění podle vysokých nároků na epistemickou justifikaci, které si sám stanovil. Pro skeptika je v tomto kroku vše jasné; ve všech možných případech po pečlivém posouzení dospěl k závěru, že ani jeden z argumentů není více nebo méně podložený než druhý, a vzhledem k pyrrhónské rovnocennosti (ισοσθένεια) se zdržel soudu o hodnověrnosti zmíněných argumentů. Naopak jistá netrpělivost jeho oponenta způsobila, že dogmatik trvá na svém vlastním kritériu, kterým dokáže posoudit pravdivost nějaké věci.

⁶⁷ C. Perin, *The Demands of Reason*, str. 4.

⁶⁸ Sextos Empeirikos, *Pyrrh. hyp.* I, 12.

Můžeme tedy říct, že to je přesně ta chvíle, kdy se jejich kroky definitivně rozcházejí z důvodu, který můžeme nazvat jako problém justifikace.

V našem příspěvku jsme se zaměřili na interpretaci Sextova pojetí pyrrhónské skepse. Pokusili jsme se zohlednit současnou diskusi o tom, jaká varianta pyrrhónské skepse se nachází na stránkách Sextova *Nástinu pyrrhonismu*. Zastánci silné interpretace se domnívají, že skeptik nemá žádná přesvědčení, a není proto schopen jednat; umírněnější pohled je takový, že pyrrhonik je způsobilý jednat, žije praktickým, vnímavým životem zcela v souladu s každodenní zkušeností.

Pro Sexta bylo klíčové rozlišit cíl skeptické školy, který reflektuje jak věci zkoumané ve filosofii, tak otázky na empirické úrovni běžného života. V rámci této studie jsme navrhli argumentační schéma pyrrhónské skepse, které se přidržuje Sextova výkladu v *Nástinu pyrrhonismu*, z něhož je zřejmé, že pyrrhónská ἐποχή se nezaměřuje na otázky běžného života, a není tedy důvod se domnívat, že skeptik nedokáže vědomě jednat. Pyrrhonik žije nedogmaticky běžný život v souladu s každodenní zkušeností, což mu usnadňuje smyslové představy, které jsou podle Sexta mimo jakékoli zkoumání.

Sextos vyjádřil tradiční skeptický postoj následovně:

„Myslíme si totiž, že stačí žít svůj život empiricky a nedogmaticky v souladu s pravidly a přesvědčeními, která jsou všeobecně přijímána, a zdržet se soudu o tom, co dogmatici řeší ve své nerozváženosti, a zvláště o tom, co je mimo rámec běžného života.“⁶⁹

ZUSAMMENFASSUNG

Dieser Artikel untersucht Sextus' Konzeption des pyrrhonischen Skeptizismus, wie sie in seiner Schrift *Grundriss der pyrrhonischen Skepsis* (Πυρρώνειοι ὑποτυπώσεις) dargelegt ist. Zeitgenössische Wissenschaftler sind sich uneins darüber, wie wir Sextus' Werk verstehen sollten – ob der Skeptiker sein Urteil über alle Fragen aussetzt oder ob er einige gerechtfertigte Überzeugungen vertreten und bewusst danach handeln kann. Befürworter der strengen (sog. rustikalen) Interpretation

⁶⁹ Tamt. II, 246: ἀρκεῖ γάρ, οἶμαι, τὸ ἐμπείρως τε καὶ ἀδοξάστως κατὰ τὰς κοινὰς τηρήσεις τε καὶ προλήψεις βιοῦν, περὶ τῶν ἐκ δογματικῆς περιεργίας καὶ μάλιστα ἔξω τῆς βιωτικῆς χρειᾶς λεγομένων ἐπέχοντας. Srv. Sextos Empeirikos, *Pyrrh. hyp.* I, 15; I, 23; I, 237; II, 102; II, 246; II, 254–255; III, 235; viz také týž, *Adv. math.* XI, 165.

vertreten die Auffassung, dass der Skeptiker sein Urteil über alle Überzeugungen aussetzt, während die gemäßigtere (urbane) Ansicht davon ausgeht, dass der Pyrrhoniker zu absichtlichem Handeln fähig ist und ein normales Leben führt, wobei er sich des eigenen Urteils nur in Bezug auf die wissenschaftlichen und philosophischen Überzeugungen der Dogmatiker enthält. Für Sextus war es wesentlich, das Ziel (τέλος) der skeptischen Schule darzustellen, das sowohl die in der Philosophie untersuchten Fragen als auch die des Alltagslebens betrifft. Die Studie schlägt ein Argumentationsschema des pyrrhonischen Skeptizismus vor, das sich an Sextus' Darstellung im *Grundriss der pyrrhonischen Skepsis* hält, aus dem klar hervorgeht, dass die pyrrhonische Enthaltung des Urteils (ἐποχή) nicht die Angelegenheiten des gewöhnlichen Lebens betrifft und es daher keinen Grund gibt zu glauben, dass der Skeptiker nicht in der Lage ist, absichtlich zu handeln und wie ein gewöhnlicher Mensch zu leben.

SUMMARY

The paper examines Sextus' concept of Pyrrhonian Scepticism, as presented in his *Outlines of Pyrrhonism* (Πυρρώνειοι ὑποτυπώσεις). Contemporary scholarship is in disagreement as to the appropriate meaning of Sextus' work: whether the Sceptic suspends judgement on all issues, or whether he may hold some justified beliefs and act intentionally upon them. Proponents of the strong (so-called rustic) interpretation maintain that the Sceptic suspends judgement on all beliefs, whereas the more moderate (urban) view holds that the Pyrrhonian is capable of intentional action and that he lives an ordinary life, while suspending judgement only with respect to the scientific and philosophical beliefs of the dogmatists. For Sextus, it was essential to present the goal (τέλος) of the Sceptical school, which concerns both questions examined in philosophy and those of everyday life. The study proposes an argumentation scheme of Pyrrhonian Scepticism that adheres to Sextus' account in the *Outlines of Pyrrhonism* and from which it is clear that the Pyrrhonian suspension of judgement (ἐποχή) does not concern matters of ordinary life, so that there is no reason to think that the Sceptic is unable to act intentionally and to live the same way an ordinary person does.